

Vse obzorje Cankarjevih idej je osredotočeno okoli tega njegovega neprestanega sujeta: Izgubljeni mladi človek, umetnik, ki se bori proti trmastemu narodu, ki umetnosti ne razume. Junak vselej umrje žalostne smrti. Kar pa te povesti pretvarja v lepe umotvore, je sugestivna moč Cankarjevega sloga in njihova perspektiva v neskončno daljo, njihov nerazvozlan problem, nedogledni, nejasni konec... Umetnost, ki je čisto slovanska po izvedbi, „z padna“ po svoji koncepciji, visoka in lepa, a vedno v nevarnosti, da zaide...

Notus.

Janeza Trdine zbrani spisi. III. knjiga. Bajke in povesti. II. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. — V tej knjigi se nadaljujejo bajke in povesti o Gorjancih, ki jih je Trdina nabral in zapisal med tem zanimivim ljudstvom v času, ko je bilo še čisto ločeno od sveta in je torej kazalo še popolnoma svoje naivno naziranje. Največ teh povesti se suče okoli svetega Feliksa. Duševno obzorje, ki se nam tu razgrinja, res ni obširno: „Tonček vpraša prijaznega Radovičana, ki je sedel zraven njega, kakega daru misli svetega Feliksa on prositi. Odgovori mu: Ne velikega, zato vem, da me bo rad uslišal. Enega junca že imam, pa bi mu dobil rad par. Sivka mi je zdaj vdrugič breja, pa se bom priporočil našemu svetniku, da bi mi dala zopet junca. Če on hoče, da mi lahko štiri, ali toliko jih ne potrebujem.“ Ljudstvo, ki vidi le gozd okoli sebe in nebo nad sabo ter z zunanjim svetom pride le malo v dotiko, ki s poetiško praznovernostjo razširja krog svoje domišljije. Jedro je pa vseskozi dobro in zdravo. Trdina je zapisoval ljudsko pripovedovanje kot objektivna priča z občudovanja vredno potrpežljivostjo. Vendar vsebina ni da bi vlekla, in je tudi bolj lokalnega nego splošno folkloristiškega pomena. Jezik je pa vzoren in mirni način pripovedovanja, ki z neko vdano resignacijo sledi naivnim podrobnostim, je našel že posnemo v krogu slovenskih modernih. N.

„Čas“. Znanstvena revija. Leto I. Uredniki: dr. F. Grivec, profesor E. Jarc, dr. A. Ušeničnik. Izhaja po desetkrat na leto. Naročnina 5 K., za dijake 3 K. Leonova družba v Ljubljani. Prvi zvezek ima sledečo vsebino: Naš čas: dr. A. Ušeničnik. Simon Gregorčič: Fr. Terseglav. Vzhodno cerkveno vprašanje v luči moderne historiografije: dr. F. Grivec. Današnje naloge katoliške cerkve: L. Lenard. Izpoved modernega protestanta: dr. A. Ušeničnik. Balkanski problemi: dr. Gruđen. Meunier v Pragi: Ferdinand Cilenšek. Nove knjige. Listek. — Ta edina večja znanstvena revija med Slovenci se sama priporoča. Našemu izobraženstvu je prepotrebna in gotovo tudi dobrodošla. Njeni uredniki in sotrudniki nam jamčijo, da bo smer revije tako objektivno znanstvena, kot je bila „Obzornikova“, vsebina pa še mnogovrstnejša in bogatejša. S.

Ilustrovani narodni koledar (1907). Last in zaloga „Zvezne tiskarne“ v Celju. Zabavni del „Narodnega koledarja“ obsega letos med drugimi stvarmi tudi dvojce Cankarjevih črtic, izmed katerih je druga „Mrovec in njegova slava“ zelo originalna satira. V njej je karikirana trnjeva pot slovenskega umetnika. Spindlerjev spis „Učitelj Slekovec“ je tak, kakor sicer vsa njegova literarna dela: brez barve. Pesmi Vojeslava Molčeta so posnete večinoma po drugi zbirki Zupančičevih pesmi.

Med spisi se nahaja životopis Jana V. Lega in ves zabavni del zaključuje politični pregled za l. 1906.

Leposlovna knjižnica. Ravno kar je izšel II. zvezek „Leposlovne knjižnice“ z zanimivima povestima „Stepni kralj Lear“, ruski spisal Ivan Sergjejevič Turgenjev in „Hiša ob Volgi“, ruski spisal S. Stepnjak. Zvezek velja broširan 1 K 20 vin., vezan 2 K 20 vin., s poštnino 8 vin. več. Zaloga v „Katoliški bukvarni“ v Ljubljani.

Novomeški prošt Fran Nikola Peršič (1790 do 1797). Slika iz jožefinske dobe ljubljanskega nadškofa Mihaela barona Brigida. Spisal dr. Fr. Ilešič. Ljubljana 1906. To je kratek, a skrbno po točnih zgodovinskih virih sestavljen životopis hudega jožefinca, novomeškega prošta Frana Nikola Peršiča, istrsko-hrvatskega pisatelja. (Izdal je l. 1789 v Gradcu za istrske Hrvate dva jožefinsko nadahnjena katekizma). L. 1797 je bil Peršič, ki je v Novem mestu kot prošt spletkaril proti frančiškanom, ker so bili nasprotniki jožefinske prosvetljenosti, upokojen in interniran v Pazin. Umrl je l. 1802 v Lovranu. Knjižica je pisana s priznanja vredno objektivnostjo. N.

Kritična razprava o lurskih čudežih. Prvi del. Spisal dr. Jurij Bertin, vseučiliški profesor v Parizu. Knjiga, prepotrebna naši inteligenci. Papež Pij X. je pisatelju na knjigi toplo častital, kar delo v polni meri zasluži. Pisana je od učenjaka, ki uporablja induktivno metodo moderne kritike, ne da bi ga motili ti ali oni predsodki. Na višku objektivnega raziskavanja je razprava Bertinova o možnosti halucinacij pri Bernardki Soubirous; pisatelj pride do zaključka, da Bernardkine prikazni niso halucinacije, kajti Bernardka ni bila nevralni psihopatično predisponirana, niti verske manije ni bilo v njej: bila je fizično in psihično zdrava. Rezultat te knjige, ki se bo še nadaljevala, je: Bernardkine prikazni so resnične, Lurd je sijajna apologija krščanstva. P.

Hrvatska.

Katarina, kraljica bosanska. Spjevao dr. Fran Binički. Nakladom Kaptola Vrhbosanskog. Sarajevo. — V petih spevih opeva pesnik zgodbo iz verskih in političnih bojov bosenskih za časa bogomilov. Uvodna pesem opeva petindvajsetletni biskupski jubilej dr. J. Stadlerja, kateremu je knjiga posvečena.

Artur Hübsch: Stajaci brojevi u njemačkoj narodnoj pjesmi od XIII. do XIX. vijeka. Razprava odobrena od mudroslovnega fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Str. 70. Ta razprava je bila sprejeta kot disertacija na zagrebškem sveučilišču. Vzor nam je lahko, kako je treba razpravljati o takih stvareh. Dobro bi bilo, da bi se Slovenec lotil enakega dela in napisal razpravo o številkah v slovenskih epskih pesnih. —n—

Arthur Hübsch: Schiller i krščanstvo. (Pre-tiskano iz „Hrvatstva“. Zagreb. Tisak Antuna Scholza 1905. Str. 25.

Arthur Hübsch: Adalbert Stifter. Napisao za „Hrvatstvo“ prigodom stogodišnjice piščeva rođen-

dana Ar. H. profesor u nadbiskupskom liceju u Zagrebu. Zagreb. Tisak Antuna Scholza. 1905. Str. 41. — Hrvate zanima nemški pisatelj Adalbert Stifter posebno radi tega, ker je občeval in si dopisoval z nemško pisateljico — rojeno Hrvatico, Marijo pl. Hrusoczy-Tenger. Dr. A. Hübsch-u se je posrečilo dobiti v roke vire za odnošaje Tengerine napram pisatelju Stifterju in hrvaški književnosti. Gotovo bodo zanimali, ko jih obelodani, ne samo Nemce, ampak tudi Jugoslovane.

—n—

Češka.

Adolf Černý: **U italských Slovanů.** (Zvláštní otisk z „Květu“, 1906, seš. V. a VI.) V Praze 1906. Nákladem vlastním. Tiskom Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí. — Adolf Černý je eden najgorečnejših zastopnikov one dejanske slovenske vzajemnosti, ki vidi zblizanje raznih slovanskih rodov v tem, da jih najprej med sabo seznaniti ter s tem pridobi temelj za nadaljne kulturne stike. Obiskal je sam one kraje, v katerih prebivajo beneški Slovenci in jako simpatično pripoveduje, kar je pri njih videl in izvedel. Černega je opozorila na beneške Slovence razprava prof. Baudouina de Courtenay o Rezijanih in iskajoč zdravja na jugu, je prišel češki pisatelj sam dvakrat v Rezijo in v kraje južno od nje. Profesor Trinko, čitatelj „Dom in Sveta“ dobro znani rodoljub beneško-slovenski, mu je bil dober voditelj pri tem. Pisatelj nas pelje najprej v Čedad, potem gremo skozi Slovenska vrata v Šinčjur, na Staro goro, v Šempeter, v Bjačo, Lipo, Petjak, Krno ob Nadiži, v Landarsko jamo, Spanjut, Trpeč, v Trčmun, kjer je rojen profesor Trinko, in nato k tarčentskim Slovincem, kjer so tri čisto slovenske občine: Platišča, Brdo in Čezerije ter več mešanih. Skozi Preštint, Fojdo, Subit, Malino, Romandol se vračamo s pisateljem v Laški Videm.

Černý želi, da bi se začele s pomočjo vseh Slovencev ustanavljati med beneškimi Slovenci zasebne šole, ki bi gojile materinski jezik, avstrijski Slovenci naj bi hodili med svoje brate v Italijo na letovišča, da bi jim donesli npravne in gospodarske podpore in potem nadaljuje:

„Našla bi se tudi druga sredstva. Delovanje slovenskega tiska je tu dosti iluzorno zaradi tega, ker ljudstvo slovenske knjige malo razume in jih torej ne čita; največ bero še žene, ki se uče čitati iz starih molitvenikov. Kaj ko bi poizkusili izdajati časopis za ljudstvo v beneškem narečju, v jeziku, ki bi bil prilagoden obema glavnima narečjema — šempeterskemu in terskemu, ki bi bil pisan čisto poljudno, kar le mogoče z domačim besednim zakladom, ki bi se pozneje polagoma razširjal? To ne bi bil nikak separatizem, ampak le nekaka elementarna šola za čitanje v domačem jeziku, ki bi polagoma stopala naprej do književne slovenščine. Časopis bi moral pisati italški Slovenec zanimivo in popolnoma po okusu in željah domačega ljudstva; denarno pomoč bi morali seveda preskrbeti naši Slovenci. Ne mislim, da bi ta stvar bila utopična.

Končno mislim, da naj bi se duhovniki složno, brez ozira, ali je to ljubo ali ne mlačni ali odpadniški svetni inteligenci, zopet in zopet potegovali pri vladi za to, da se vsaj nekoliko uvede slovenščina v šolah. Vem, da so podobno poizkušali že v prejšnjih letih,

da je odvetnik Podreka svoj čas javno nastopil za pravičnost do Slovencev, a odtlej je že mnogo vode poteklo — in izvedlo se ni nič. Vendar se ne bi zgodilo nič Italiji nevarnega, ako bi se zopet pošiljale do vlade prošnje, naj se pripuste slovenska berila v sicer italijanske šole...

Ko sem bliže spoznal italško Slovenijo, ne morem se sprijazniti z mislijo, da bi njeno iznarenjenje bilo neizogibno. Videl sem še toliko prirodne življenjske sile slovanskega elementa, da ne morem verovati v njegovo pogubo. Tem manj, odkar osebno poznam Ivana Trinka. Ljudstvo, ki je rodilo takega idealista, še ni zrelo za propad. Trinko sicer nima velikih nad za bodočnost, a zato ne drži rok križem, ampak dela, se trudi, orje ledino in seje dobro seme. Ni mogoče, da bi vse to idealno delo bilo zastoj. Gotovo se v bodoče najdejo njegovi gojenci, ki se lotijo dela. Spoznal sem mlajše duhovnike, katerih zavednost in čutenje me v tem potrjuje, da seme dobrega sejavca vendar tuptam pade na dobra tla...

Tako sklepa Černý. Njegov poziv do avstrijskih Slovencev naj bi našel gorak odmev! Nasvet, da naj bi začeli zbuhati ljudstvo k čitanju s spisi v domačem narečju, je za zdaj umesten; tako si pomagajo tudi ogrski Slovenci. Od naše strani pa bi bilo vsekako želeli, da se resno misli na pomoč beneškim Slovincem. Saj tudi društvu „Lega nazionale“ in „Dante Alighieri“ ne poznata nobenih mej v svojem delovanju za „neodvisne“ Italijane; zavest naše celokupnosti naj bi vzdramila vse k vzajemnemu delu!

Dr. E. L.

Poljska.

Pisani časniki na Poljskem. V poljskem kraljestvu je obstajala že v najdavnějšíh časih neke vrste pošta, ki je omogočila, da so se domače in tuje novice hitro širile po deželi. Že najstarejši zgodovinar Jan Zługok piše, da je kralj Boleslav Hrabri tako modro uredil svojo državo, da so vsi dogodki in slučaj, takoj ko so se zgodili, naj je bilo blizu ali daleč v deželi ali pa v tujini, ne samo po dnevu, ampak tudi po noči, prihajali do njegovega znanja. Toda te prvotne pošte so služile le bolj potrebam kralja in zadevam uprave kraljestva. Za vlade Zigmunta Avgusta I. 1564. se je izvršila pa v tem oziru že popolna reforma in kraljevi ukaz iz tega leta zapoveduje stalno ureditev pošte. Vplivna laška družina Montelupi je dobila takorekoč v svojo dedščino pošto celega kraljestva.

S tem je bil ustvarjen prvi pogoj, da je moglo nastati v poljskem kraljestvu časnikarstvo. Prvi „tiskani“ časnik je ustanovil v Krakovu J. A. Górczyn z imenom „Merkuryusz Polski“ („Poljski Merkur“). Toda še veliko pred njim so izhajali „pisani“ časniki, ki so prinašali uradne razglase in političke dogodke, a tudi razne domače in tuje novice. V vseučiliški knjižnici v Krakovu je shranjenih nekaj tacihih časnikov še od l. 1568. V resnici je pa bila ta navada, pisati časnike, na Poljskem gotovo še veliko starejša, kot se je slučajno ohranilo nekaj obdrženjenih listov. Nekateri poljski zgodovinarji sodijo, da se je to delalo že v XV. stoletju ali morda še poprej. Na vsak način se niti tiskano niti pisano časnikarstvo na Poljskem ni začelo veliko pozneje kot v drugih evropskih državah. V začetku